

RAZGOVOR S IZV. PROF. DR. SC. VLATKOM VUKELIĆ

Razgovarao: Dino Ljubić¹

Vlatka Vukelić (rođ. Bručić), rođena je u Sisku 1979. godine. Maturirala je 1997. na sisačkoj Gimnaziji, a diplomirala studij povijesti i kroatologije na Hrvatskim studijima 2002. godine (znanstveni i nastavni smjer). Od 2004. godine radila je u

Gradskom muzeju Sisak, kao kustosica Kulturno-povijesne zbirke, kustosica Galerijske zbirke i bibliotekarka.

Tijekom iste godine prelazi na Hrvatske studije Sveučilišta u Zagrebu, gdje je zaposlena kao znanstvena novakinja. Posijediplomski doktorski studij na Hrvatskim studijima upisuje 2006. godine te ga uspješno privodi kraju 20. prosinca 2011. godine, obranom doktorske disertacije s temom: Povijest sustavnih arheoloških istraživanja u Sisku od 16. stoljeća do 1941. godine.

Otada je zaposlena kao viša asistentica na Hrvatskim studijima Sveučilišta u Zagrebu. Na preddiplomskom studiju na Hrvatskim studijima od 2007. godine drži nastavu iz sljedećih kolegija: Povijest i kultura grčkog i rimskog svijeta, Antički gradovi kontinentalne Hrvatske, Ekonomska slika Istre u antici.

¹ dopredsjednik i tajnik Udruge Obnova, Split, uvelavristina@gmail.com

Na diplomskom studiju na Hrvatskim studijima od 2010. godine drži nastavu iz sljedećih kolegija: Antički putovi i komunikacije, Rimski vojska na tlu Hrvatske, Život antičke obitelji u provinciji i Hrvatska zaštićena prirodna i kulturna baština. Tijekom 2007., 2008., 2009. i 2010. bila je izvršna urednica Godišnjaka Gradskog muzeja Sisak (brojevi 7, 8, 9 i 10).

Godine 2011. Ministarstvo kulture joj je odobrilo projekt izložbe: Obitelj Colussi u Sisku. Izložbu je realizirala u organizaciji Gradskog muzeja Sisak, kao vanjski suradnik ove institucije. Godine 2012. Ministarstvo kulture joj je odobrilo projekt izložbe: The-saurus Colapis fluminis- Blago rijeke Kupe. Izložbu je realizirala u organizaciji Arheološkog muzeja u Zagrebu, u koautorstvu s dr.sc. Ivanom Radmanom-Livajom. Osim u Zagrebu, izložba je postavljena i u Gradskom muzeju Sisak i Gradskom muzeju Šibenik. Bavi se poviješću Siska i poviješću arheologije sisačkoga kraja.

Nakon rođenja trećeg djeteta, 2017. godine postaje docentica na Odsjeku za povijest svoje matične ustanove, kao i predstojnica istog Odsjeka. Od listopada iste godine je i voditeljica doktorskog studija povijesti na Hrvatskim studijima.

Osim posvećenosti znanosti, aktivno se uključuje i u probleme sveučilišne zajednice te osniva sindikat Hrvatski sveučilišni sindikat, koji je registriran pri nadležnom ministarstvu 2017. godine.

Obnašajući dužnost predsjednice sindikata, produbila je svoje društveno djelovanje, ali i stekla uvid u cijeli niz problema s kojima se susreće sveučilišno osoblje i nastavnici.

Jeste li zadovoljni s trenutačnim istraživanjem antičkih lokacija Republike Hrvatske, javne i državne uprave te lokalnih zajedni-

ca? Što je prema Vašem mišljenju dobro, a što loše? Očekujete li u bližoj budućnost velika arheološka otkrića iz razdoblja antike na našem teritoriju?

Nekako mi se čini da je ta svijest o antičkoj baštini kao dijelu nacionalne baštine, u smislu nasljeđa, još uvijek u povojima. U tom je smislu istraživanje antičkih lokaliteta ostalo dijelom arheološke struke i znanosti, odnosno još nije postalo dijelom široke javne rasprave, prezentacije i poimanja. Ta strukovna zatvorenost loša je upravo stoga što ne djeluje prosvjetiteljski te se njome potpuno gubi iz vida koliko je antički svijet imao utjecaja na nove skupine naroda. Također, najnovija genomska istraživanja (genetsko nasljeđe) ukazuju na značajan udio tzv. „dinarskog genotipa“ u današnjih stanovnika Hrvatske, što bi, pak, značilo da je antička baština (putem romanizacije) dio posrednoga autohtonog elementa. Kao takva je svakako nedovoljno zastupljena u javnom prostoru, obrazovanju, kulturno-povijesnim manifestacijama i slično. Ne očekujem velika arheološka otkrića iz antičkog razdoblja u budućnosti, jer ona zahtijevaju opsežan pripremni rad. Dakle, prije negoli se „zakopa lopata“, treba napraviti temeljito povijesno-arheološko istraživanje određenog terena, odnosno utvrditi koje nam arheološke elemente o određenom terenu nudi historiografija. Time bi se u pravilu trebali baviti povjesničari. Međutim, sinergija povjesničara i arheologa još je uvijek nedovoljno razvijena i prepuna nerazumijevanja. Arheolog često ne zna kvalitetno iščitati ili interpretirati historiografske bilješke iz, primjerice, 19. stoljeća koje mogu donijeti izvrstan podatak o nekom zaboravljenom ili uništenom arheološkom lokalitetu. Kao što povjesničar ne zna kvalitetno interpretirati arheološki sadržaj. Ipak, umjesto da oko pitanja potencijalnih lokaliteta surađuju, još se uvijek isključuju. Dok se taj pristup ne promijeni, nećemo imati „velikih“ antičkih arheoloških otkrića. Nekoć sam predlagala da se u tu svrhu konstruira i nova grana povijesti: povijest arheologije.

Držite li da smo dovoljno u turističke svrhe promovirali činjenicu da je prostor Republike Hrvatske bogat nalazištima iz antičke povijesti?

Ne. No tome je tako jer se problemu ne pristupa strateški cjelovito. Dakle, Ministarstvo turizma trebalo bi stipendirati studente povijesti i arheologije te ih tako vezati uz sustav. To podrazumijeva i osiguravanje radnih mjesta. Ovako arheološke inicijative ostaju isključivo pod ingerencijom konzervatorskih zavoda, odnosno Ministarstva kulture, a to su različiti resori koji nedovoljno surađuju. I to je razumljivo, jer o ovom pitanju nema jasne nacionalne strategije. Nacionalnu strategiju trebaju, pak, osmišljavati nacionalno svjesni intelektualci, a ne birokrati i činovnici.

Ludi rimski carevi bila je znanstveno-popularna televizijska serija u produkciji HTV-a iz 2006. godine u režiji Domagoja Burića koji ove godine završava produkciju igranog filma i igrano-dokumentarne serije *Dioklecijan*. Koji je Vaš stav o pitanju iskorištenosti naše antičke baštine u svrhe filmske i dokumentarne umjetnosti te umjetnosti općenito?

U cijelom povijesnom spektru iskorištenost baštine je loša, a osobito o pitanju arheološke baštine. Davno se mogao/trebao ekranizirati povijesni roman *Severilla ili slika iz progonstva kršćanah u Sisku* Ivana Krstitelja Tkalčića. Niz je primjera i specifičnosti. Koliko vidim, kada je tzv. popularna umjetnost u pitanju, natruhe antičke baštine gotovo da i ne postoje, a važne su radi osjećaja pripadnosti zapadnom europskom krugu koji je oblikovalo Rimsko Carstvo. Važno je i radi razumijevanja da su hrvatski povijesni prostori bili dio europskih integracija mnogo prije 21. stoljeća.

Neki drže da je Odisej zapravo Kirku susreo na našem otoku Mljetu. Ima li ta pretpostavka barem spekulativno uporište s obzirom na to da su Grci imali kolonije na području Republike Hrvatske?

Velik dio antičke povijesti su pretpostavke i komparacije, odnosno umijeće mogućeg. Analiza međusobnih udaljenosti, opisa prostora iz određenog razdoblja, etnoloških i antropoloških specifičnosti. U tom smislu, važna je i usmena predaja samog „lokalna“. Odnosno razlog ili poticaj radi kojega se lokalno stanovništvo s nečime identificiralo. U pravilu, lokalne predaju imaju svoj povijesni *origines*. Dok ne pronađemo konkretne materijalne dokaze za legendu, legenda ostaje legenda. No to ne zabranjuje preispitivanje, promišljanje ili nadogradnju postojećih narativa. Uostalom, povijesni podatci podložni su reviziji ili promjeni interpretacije, ovisno o novim materijalnim dokazima. Teško, naravno, da ćemo na Mljetu naići na epigrafički spomenik na kojem se „potpisao“ Odisej, ali je moguće da će se pronaći neki materijalni dokaz koji će nedvojbeno povezati prisustvo helenskog stanovništva na otoku Mljetu u razdoblju koje držimo bliskim Odisejevu vremenu. Za početak, ovdje bi trebalo načiniti sveobuhvatno etnološko-antropološko i historiografsko istraživanje o dataciji same legende. Do tada taj dio baštine treba brižno čuvati, primjereno strukovno oblikovati te s pomoću nje poticati nova istraživanja o rasvjetljavanju grčkog utjecaja na dalmatinskim otocima u antičkom razdoblju. Nekada mi se čini da smo potpuno nesvjesni te dimenzije te da je pogrešno percipiramo kao izoliranu pojavu: grčke kolonije bile su ovdje, ovdje i ovdje, kao da to automatski znači da ih drugdje nije bilo i kao da to automatski znači da stanovnici grčkih kolonija nisu prelazili limese svojih urbanih središta. Antički čovjek bio je mnogo mobilniji i otvoreniji od onoga kako ga mi danas poimamo.

Spenglerova je teza o propasti Zapada da su grčke kolonije bile zapravo kopija grčkih gradova-država te da su se nova osnivanja radila uglavnom zbog prenapučenosti njihovih gradova-država za razliku od suvremenih kolonija koje su imale posve drukčiju

narav. Je li to točna tvrdnja i koje Vam je antičko nalazište ili nalaz na našoj jadranskoj obali najzanimljivije?

Dandanas je teza o grčkim kolonijama kao alternativnim urbanim središtima skupine ljudi prevladavajuća. U nedostatku materijalnih dokaza kalkiliramo, primjenjujemo informacijske algoritme o razlozima njihova nastanka. Nesumnjivo je jedan od njih širenje utjecaja putem zadane/definirane skupine ljudi, što je mnogo logičniji i praktičniji postupak od sklapanja nekakvih saveza s potencijalno nepouzdanim saveznicima. Držim da su grčke kolonije na istočnoj obali Jadrana prirodna posljedica globalnih procesa migracija Helena i dokaz koliko su oni cijeli sredozemni bazen promatrali kao jedinstvenu teritorijalnu jedinicu. Naravno, i ona je imala svoja ograničenja pa su stari Grci migrirali na područja koja su bila laka za kolonizirati, što je značilo minimum neprijateljskih sukobljavanja. Osobno, držim najzanimljivijim antičku Issu, jer je povezivala južni dio Apeninskog poluotoka i istočnu obalu Jadrana „magistralnim prometnim pravcem“ koji je imao velik utjecaj i na domicilno stanovništvo istočne obale Jadrana. Specifičnost je upravo u toj pomorskoj ruti koja se nikada više tijekom povijesti nije rehabilitirala. Naime, nakon što se Issa kao grčka kolonija svrstala na stranu ratnoga gubitnika, odnosno Pompeja, izgubila je za „vijeke vjekova“ svoj značaj. Njezinu tadašnju ulogu sjecišta prometnih putova preuzelo je kopneno naselje Salona, koje je u cijelosti preusmjerilo komunikacijsku transverzalnu, aktivnu i dandanas.

Premda je to već razdoblje srednjeg vijeka, moram upitati postoje li istraživanja i promišljanja o tome kako je tekla asimilacija antičke baštine u vrijeme dolaska Hrvata od samih Hrvata, navodno pozvanih po Konstantinu Porfirogenetu od cara Heraklija, bizantskog cara toga baštinika Rimskog Carstva u srednjem vijeku? Možete li ukratko, u grubim crtama, ocrtati kako se obliko-

vao identitet stanovnika na tlu današnje Hrvatske tijekom rimskog razdoblja – između romanizacije i lokalnih tradicija?

Ovdje sada već zadiremo u tzv. historiografske škole koje imaju svoje teorije o tome kako je taj postupak izgledao. Od toga da postoje različiti pristupi etnogenezi Hrvata, pa nadalje. Najbolje odgovore daju materijalni arheološki nalazi, ali i njihova interpretacija, koja i opet ovisi o ljudima i njihovom razumijevanju prošlosti, a ne o robotima. Analiza materijalnih podataka u kombinaciji s analogijama u pravilu daje najbolje rezultate. Također, elementarna logika užasno je važna za razumijevanje oblikovanja određenoga povijesnog prostora ili identiteta njegovih stanovnika. Prije svega treba razumjeti prostor naseljenosti i utjecaje koji na njemu prevladavaju. Opći je europski pristup vlasti u 6. i 7. stoljeću bio pokušaj kopiranja prethodnoga društveno-političkog sustava, a ne njegova apsolutna negacija. Najvažniji upravno-administrativni elementi su sadržani. Sve što je bilo novo, od ljudi do običaja, prilagođavalo se tzv. starome sustavu, stoljećima ukorijenjenom u panonskom bazenu. Tako da se doista dogodila, rekla bih čak ne asimilacija antičke baštine nego asimilacija novopridošlih elemenata u antički prevladavajući „idiom“, što je naknadno stvorilo modificirane kulturne obrasce (primjenjive vremenu oblikovanja).

Koliko arheolozi i povjesničari u Republici Hrvatskoj komercijaliziraju svoje zvanje izvan državnih institucija u istraživanju antičke baštine kroz udruge ili trgovačka društva, primjerice u pružanju usluga konzerviranja ili preliminarnog istraživanja određenog lokaliteta za građevinske tvrtke ili udruge u očuvanju i prezentaciji antičkih tradicija?

Za arheologe koji imaju svoje registrirane tvrtke, za djelatnosti koje navodite znam da posluju, u pravilu, vrlo dobro. Probili su se na tržište, a prezentacija njihova rada ovisi o uvjetima koje su im

propisali područni konzervatorski uredi. Povjesničari su, u tom smislu, potpuno zakazali. Ne postoje konzultantske tvrtke povjesničara koji tako pružaju i naplaćuju svoje usluge. Uvriježeno je da oni rade u javnim institucijama te za plaću distribuiraju svoja znanja, često bez utvrđene učinkovitosti svojega rada. Možda bi privatizacija ovog zanimanja pridonijela bržem i kvalitetnijem razvoju naše struke te ga konačno razdvojila od koncepta koji je općeprihvaćen, a taj je da je osnovni zadatak povjesničara poučavanje, a ne znanstveno istraživanje i stvaranje novih historiografskih narativa.

Kako digitalna tehnologija i nove metode (npr. georadar, 3D modeliranje, fotogrametrija) mijenjaju pristup istraživanju antičkih lokaliteta kod nas?

Jako, no i to ovisi o prilagodbi institucija. Ravnatelji ustanova, jedinica lokalne uprave i samouprave, konzervatorski uredi, Ministarstvo kulture... Tek sve ove povezane instancije mogu dovesti do strateškog iskoraka u tom pogledu. Primjerice, za uporabu georadara morate imati osobu koja je za to školovana, za 3D modeliranje morate imati osobu koja je za to školovana. Kako ćete koristiti te resurse, kroz *outsourcing* ili stalno zaposlenje? Na kojim razinama itd. Dok nema takvoga jasnog plana, stvar se svodi na povremene i pojedinačne pristupe, što nije pravi napredak.

Koje biste arheološke nalaze ili iskopavanja u Hrvatskoj u posljednjih desetak godina izdvojili kao najvažnija otkrića vezana uz antiku?

Po meni je to, ali tu imam lokal-patriotski pristup, istraživanje vezano uz skupinu nalaza koje jedinstvenim imenom nazvano „nalazi kneza iz Bojne“. Arheološko nalazište Bojna – Brekinjova Kosa nalazi se na području Grada Gline u Sisačko-moslavačkoj županiji. Smješteno je na visinskom strateškom položaju koji je

omogućavao nadzor prometa između Pounja i Topuskog. Pronađeni ranosrednjovjekovni nalazi, među njima i 37 grobova, neprocjenjivi su za poznavanje najranije hrvatske povijesti od 7. do 9. stoljeća. Zbog malog broja arheoloških nalaza s područja kontinentalne Hrvatske koji se mogu datirati u ovo razdoblje i malo povijesnih izvora, ovi nalazi pružaju dragocjene podatke, odnosno dokaze o administrativnim središtima izvan priobalnog djela. Među nalazima bogato opremljenih pokojnica i pokojnika ističe se grob kneza koji je pokopan s luksuznom opremom (srebrne, pozlaćene ostruge s garniturom za pričvršćivanje, privjesak s gorskim kristalom, zlatan novac bizantskog cara Konstantina V. Kopronima te odjeća protkana zlatnim nitima), poput njegova suvremenika iz biskupije kod Knina, jednog od najznačajnijih središta ranosrednjovjekovne hrvatske kneževine. Otkrića s Bojne ukazuju na postojanje jednako snažnoga političkog središta na području današnje Banovine, čime se otvara novo poglavlje u poznavanju najranije hrvatske povijesti. Po meni, ovi arheološki artefakti otkrivaju jednu novu stranicu nacionalne povijesti, ali i dokazuju znatno veću povezanost kontinentalnog i primorskog dijela hrvatskih povijesnih krajeva nego što se do sada pretpostavljalo.

Za kraj razgovora, kakvo je stanje antičke baštine u Vašem Sisku u vidu njezina istraživanja i prezentaciji javnosti?

Sisak kao urbano središte još uvijek „traži“ svoj urbani identitet. Nažalost, to ovisi i o lokalnoj vlasti. Osnivač Gradskog muzeja Sisak je Grad Sisak, što znači da djelatnicima isplaćuje plaće i financira znatan dio njihovih projekata. Ako na toj razini nema zanimanja za antičku baštinu Siska, ne će biti ni konkretnih rezultata u terenskim istraživanjima ili će ona biti minimalna. Ogromno arheološko nalazište bilo je na području sisačkoga željezničkog kolodvora, kada se konačno ubicirao siscijanski forum,

inače predmet znanstveno-strukovnog spora zadnjih 150 godina. Dakle, on je konačno potvrđen arheološkim istraživanjima u drugom desetljeću 21. stoljeća. S time ste dobili jedinstvenu arheološku situaciju gdje izlaskom na željezničku stanicu Sisak *de facto* stupate nogom na rimski antički forum! Za mene je to, u ideji, bio apsolutni spektakl, koji je trebao oblikovati značajan dio baštine i identiteta Siska. Međutim, arheološko nalazište je zatrpano, glavni smjerovi foruma samo su simbolički naznačeni na sadašnjem kolodvoru i većina putnika uopće ne razumije po čemu „hoda“. Dakle, u prezentacijskom smislu i svemu onome što je ovaj arheološki pothvat mogao predstavljati za lokalnu zajednicu, ovdje uočavamo potpuni podbačaj ideje. Odnedavna je fokus na industrijskoj baštini, što je dio globalnoga europskog konzervatorskog trenda, što držim opravdanim, kada pored istoga nemate i ovakvo obilje arheološkog materijala, gotovo neprocjenjiva sadržaja. Kada bismo oblikovali jedan dio gradske baštine s osloncem na antičke arheološke lokalitete, mogli bismo grad identitetski vezati uz naše antičke pretke i u aktualnim obrtno-uslužnim pothvatima. Mogli smo, kao specifičan lokalni proizvod, imati, primjerice, rimsku pizzu ili raditi rimsku pletenicu ili punđu, ili proizvoditi rimske vaze, organizirati rimska vjenčanja, rimske pjesničke večeri, rimske tulume, rimsku depilaciju, sve moguće oblike njege, rimski *fitness* trening, rimsku dijetu... Mogli smo, kao grad, organizirati izlete, amaterska arheološka istraživanja itd. i svim tim sadržajima omogućiti da Sisak postane ugodna stambena periferija zagrebačkog prstena – kojoj su cijene nekretnina jeftinije, a kvaliteta života, pogotovo za mlade obitelji, bolja. No to je samo moje mišljenje i moja vizija urbanog identiteta Siska. Ono što vidim jest da je ustrajanje na evociranju uspomena na industrijsku povijest Siska iz druge polovice 20. stoljeća pokazalo otpor kod urbane strukture stanovnika Siska, na identifikacijskoj razini.